

90 ГОДИНИ МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ - СОФИЯ (1917-2007)

Минчо Георгиев, Николай Цанков София, 2007 © Минчо Георгиев, Николай Цанков, 2007 ISBN 978-954-450-148-8 *1 част*

Писмената култура на българите, която отваря пътя на науката и образованието, води началото си от девети век. Тогава светите братя Кирил и Методий сътворяват българската азбука, а техните ученици и последователи (Климент Охридски, Наум Преславско-Охридски, Константин Преславски, Йоан Екзарх, Василий Врач, Евтимий Търновски, Киприян и много други) създават на български език и за нуждите на българското общество литература от всички жанрове, познати в тогавашната средиземноморска цивилизация. Както в цяла християнска средновековна Европа, така и в България, манастирите са центрове на научното, вкл. на медицинското знание: медицински школи за обучение на лекари с лечебници и приюти към тях след 9-10 в. са отворени в Преславския и Охридския, а по-късно и в Бачковския и Рилския манастири. Създават се ярки естествонаучни и медицински съчинения като “Шестоднев” и “Небеса” от Йоан Екзарх, Симеоновия сборник, “Физиолог”, “Зелейник”, преводни текстове от Хипократ и Гален (9-10 в.) и Хилендарски медицински сборник от 14 в. с позовавания на лекарите от Салернската медицинска школа.

В края на 14 в. българското царство е завладяно от османските турци и възкръсва за нов живот пет столетия по-късно като трета българска държава. Измежду първите българи с университетско медицинско образование е Анастасий Македонецът – възпитаник на протестантския университет в Хале (1705) и член на комисията за новия руски превод на Библията по инициатива на Петър Първи (1712). Около 150 са българите, завършили медицински факултети в други държави към началото на нова България (1878). Сред тях има и преподаватели в чужди факултети като Г. Вълкович, К. Каратеодоров, Хр. Стамболски, Г. Атанасович, П. Протич, В. Панов и много други.

Инициативи и планове за разкриване на български университет и на медицински факултет към него има от преди Освобождението (1878). Най-екстравагантен измежду тях е планът на д-р Стоян Чомаков (1870) за разкриване на български университет в столицата на Османската империя. През 1880 г. в Народното събрание е приет на първо четене законопроект за създаване на “висше училище”, който впоследствие, поради драматичните събития в държавно-политическия живот и Сръбско-българската война, бива изоставен. Едва през 1888 г. се поставя началото, а през 1894 г. със Закон за висшето училище в София се утвърждава създаването на университета, но без медицински факултет. Чл. 2 от закона дава право на министъра на просветата в съгласие с министерския съвет да открие по-нататък според нуждите богословски и медицински факултет. Като се има предвид обстоятелството, че Софийският медицински факултет се разкрива във възможно най-неблагоприятния момент (1917) от гледна точка на условията за пълноценното му функциониране (загубени войни, крах на идеалите за национално обединение, огромни материални загуби и човешки жертви, епидемии и социални сътресения), можем да се съгласим със становището на М. Арнаудов (1939), че пропускът това да стане през 1894 г. се дължи на незрелостта на българското общество, доминирано от атмосферата на себичност при първоначалното натрупване на капитала. Съпротивата срещу идеята за откриване на Медицинския факултет се подхранва от силно преувеличената опасност от появата на “лекарски пролетариат”, т.е. от призрака на ниските доходи на частно практикуващите лекари.

През следващите години полемиката “за” и “против” е съпроводена с практически действия за откриване на факултета. Най-активни в това отношение са д-р Панайот Жечев (1853-1903), д-р Петър Ораховац (1857-1922), д-р Марин Русев (1864-1935) и д-р Стефан Ватев (1866-1946), ръководители на тогавашното санитарно ведомство (Дирекция за опазване на общественото здраве при Министерството на вътрешните работи), на Висшия медицински съвет към него и на Българския лекарски съюз. Важни практически стъпки към подготовката на бъдещия медицински

факултет са създаването на медицинска библиотека (1904) и на учебен медицински музей (1905). През 1904 г. се организират и тримесечни курсове за специализация по хирургия, акушерство, гинекология и офталмология, а през 1907 се приема правилник за специализация на лекарите, съгласно който, на специализация в чужбина се изпращат първите 17 лекари, между които и някои от бъдещите професори в Медицинския факултет като д-р Стоян Киркович по вътрешни болести (Виена), д-р Атанас Теодоров по съдебна медицина (Виена), д-р Тошко Петров по хигиена (Тулуза), д-р Владимир Алексиев по вътрешни болести (Женева) и д-р Иван Кипров по очни и ушни болести (Берлин и Виена).

Чрез Закона за народното просвещение от 1909 г. се предвижда откриването на Катедра по анатомия, физиология и хигиена към Физико-математическия факултет на университета. През 1910 г. Върховният медицински съвет приема конкретен план за създаване на медицински факултет. През 1912 г. към университета се създава Лаборатория за анализ на питейни и хранителни продукти. През същата 1912 г. годишният събор на БЛС в Русе приема в програмата си решение за “отваряне при университета на медицински факултет”. През периода 1912-1917 г. работят множество комисии, проучва се чуждият опит (нарочни държавни комисии посещават медицинските факултети в Мюнхен, Вюрцбург, Хайделберг, Виена и други), съставят се множество проекти. На заседанието си от 6 август 1917 г. Върховният медицински съвет приема законопроекта на д-р М. Русев факултетът да се открие още същата есен и занятията да започнат през зимния семестър на учебната 1917/18 г. Този законопроект е обсъден на разширено заседание на ВМС с участието на ректора на СУ проф. И. Георгов, декана на Физико-математическия факултет проф. З. Караогланов, народните представители Хр. Георгиев, Ст. Костурков, Ил. Янулов и Ст. Лафчиев и представител на Министерството на народното просвещение. Университетските професори и някои от депутатите се противопоставят на незабавното откриване на факултета и настояват това да стане по-късно след необходима подготовка. На заседанието си от 8 септември 1917 г. ВМС взима решение да предложи откриването да стане на 1 януари 1918 г. На 10.11.1917 г. Народното събрание приема изменение на Закона за просветата, с което урежда откриването на факултета. Законът е утвърден с Указ № 21 от Цар Фердинанд (ДВ, бр. 266/29 ноември 1917). С него се постановява откриването на факултета да стане на 1 януари 1918 г. и в неговия състав се предвиждат следните катедри: медицинска зоология и сравнителна анатомия, медицинска ботаника, медицинска физика, медицинска химия, анатомия на човека, хистология и ембриология, физиология, обща патология и патологическа анатомия, патологическа физиология и експериментална медицина, бактериология и серология, фармакология и терапия, вътрешна патология и пропедевтика, вътрешна клиника, хирургия и оперативна медицина, хирургическа клиника, ортопедия и механотерапия, гинекология и акушерство, детски болести, кожно-венерически болести, очни болести, ушни, носови и гърлени болести, нервни болести и психиатрия, хигиена и социална медицина, военна хигиена и санитарна администрация, съдебна медицина. Със закона се уреждат и редица други важни въпроси: продължителността на обучението е 12 семестъра, завършилите 6-годишния курс и положили успешно всички университетски изпити получават степен “доктор по медицина”, слушатели във факултета не се допускат, броят на студентите за всяка учебна година се определя от Академичния съвет и се одобрява от министъра на народното просвещение. Законът урежда и начина за конституиране на Факултетския съвет: определеното число професори за съставяне на съвета се избират от АС на университета по препоръка на комисия с председател професор от сродна катедра от съществуващите факултети и одобрена от министъра на народното просвещение (комисията се съставя от лекари по предложение на ВМС и от професори по предложение на АС).

Многогодишните дебати и усилия в средите на Българския лекарски съюз, на Гражданската санитарна дирекция и на Върховния медицински съвет имат за резултат убеждението, че за нуждите на катедрите (институтите) на бъдещия факултет най-подходящи са сградата на тогавашната Първа мъжка гимназия (сегашната сграда на ул. Дунав 2), а на клиниките – отделенията на Александровската болница и на Майчин дом “Княгиня Мария Луиза”.*

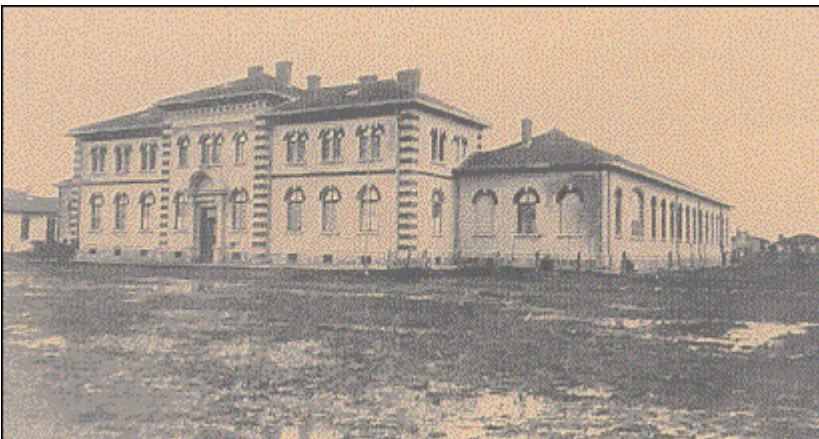
*Благодарим на арх. Елена Маринова Петрова-Генчева и на г-жа Росица Чолакова за любезно предоставените ни архивни материали и снимки (бел. авт.)

Първа мъжка гимназия

Александровска болница

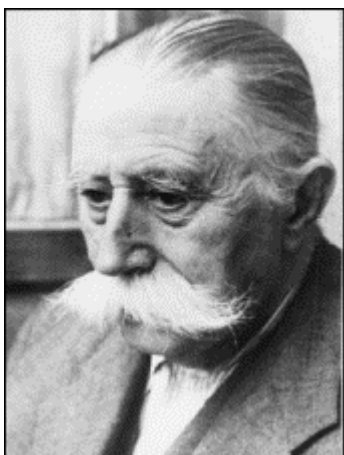
Майчин дом “Княгиня Мария Луиза”

Откриването на Софийския медицински факултет е резултат от усилията на цялата българска медицинска и културна общественост. Измежду имената на най-заслужилите, обаче, се откроява това на видния деец на здравното дело в България **д-р Марин Русев**. Той е роден през 1864 г. във Велико Търново. През 1890 г. завършва медицина в Женева и работи като лекар във Великотърновската болница, управител на Софийския оспен (за борба с едрата шарка) институт, просектор в Александровската болница, окръжен лекар на София. През 1890-1894 г. той е поддиректор на Гражданската санитарна дирекция и член-секретар на Върховния медицински съвет, а през 1903-1908 и 1912-1918 г. е директор на санитарната дирекция. По време на Първата световна война е зам. началник на военносанитарната част при Министерството на войната като санитарен генерал. Той е автор на Закона за опазване на общественото здраве от 1903 г., ръководител е на либералното течение в Българския лекарски съюз (т.нар. русевисти), един от основателите е на Дружеството за борба против туберкулозата и е един от първите балнеолози в България. Като директор на Дирекцията за опазване на общественото здраве и като председател на Върховния медицински съвет през 1903-1908 и 1912-1918 г. д-р М. Русев неуморно пропагандира нуждата от висше медицинско училище и целенасочено работи за специализацията на много лекари в чужбина, за създаването на нови болнични отделения и институти, на медицинска библиотека и медицински музей, които да послужат за основа на бъдещия факултет.

През 1912 г. по настояване на д-р М. Русев ВМС възлага на ко мисия в състав д-р С. Данаджиев, д-р Б. Чавов и д-р Ат. Теодоров да проучи устройството на медицинските факултети в редица европейски страни и само избухването на Балканската война възпрепятства откриването на факултета. По инициатива на д-р М. Русев през 1915 г. ВМС възлага на д-р Хр. Тангилов да подготви нов проект за медицински факултет, но началото на Първата световна война осуетява неговото осъществяване. Решение относно откриването на факултета ВМС взима и на 16 декември 1916 г. **Заседание на Върховния медицински съвет с окръжните лекари през 1917 г. Седналите са членове на съвета, които в друго заседание (8.IX.1917) са взели решение да се**

открие Медицински факултет. От ляво на дясно: д-р Атанас Теодоров; д-р Асен Петров; д-р Димитър Киранов – началник на военно-санитарната служба при Софийската дивизионна област; д-р Марин Русев – директор на народното здраве; д-р Тодор Гиргинов – началник на отделенията по очни и ушно-носно-гърлени болести в Александровска болница; д-р Христо Тангилов – началник на отделението по ортопедия в Александровска болница; д-р Димо Тянев – генерал, бивш началник на военно-санитарната служба при Софийската дивизионна област. Прави са областните лекари: д-р Бояджиев (Видин), д-р Цонев (Враца), д-р Мустаков (Русе), д-р Сироманов (Плевен), д-р Златарев (София), д-р Паунчев (Бургас), д-р Камилов (Гюмюрджина), д-р Атанасов (София)

На 6 август 1917 г. ВМС възлага на д-р М. Русев да изготви проект за Допълнение към закона за народното просвещение за отваряне на медицински факултет, който проект се обсъжда на заседанията от 20, 21 и 22 август и се решава откриването да стане същата година (само д-р Б. Берон е на мнение това да стане по-късно) (ЦДА, ф. 372-К, оп. 1, а.е. 53). Като преувеличава съпротивата на своите политически противници от Демократическата партия (д-р П. Ораховац и д-р Б. Берон) по въпроса за по-скорошното откриване на факултета, на заседанието на ВМС от 30 ноември 1917 г. д-р М. Русев отбелязва: „След непрекъснато, но систематическо старание в един период от 5 (1912-1917) години, в които водихме три войни, най-сетне ний сполучихме да преодолеем всички трудности и спънки, които дохождаха от разни страни, ний сме свидетели, че закона за медицински факултет се прие от Народното събрание с редко единомислие и днес можем радостно да се поздравим всички с Височайшето одобрение на тоя закон, който е вече напечатан в Държавен вестник, брой 266 от вчера, 29 ноември 1917 г.”(ЦДА, ф. 372-К, оп.1, а.е. 54).

Проф. д-р Стоян Киркович Проф. д-р Богомил Берон

По предложение на д-р М. Русев на 6 и 7 септември 1917 г. е проведено разширено заседание на членовете на ВМС, на отговорни дейци от Министерството на просвещението, народни представители и професори от Софийския университет (проф. И. Георгов – ректор, проф. И. Фаденхехт по гражданско право, проф. Шишков по зоология, проф. С. Киров по конституционно право, проф. Колушки – декан на Физико-математическия факултет, проф. С. Петков по ботаника, проф. Райков по химия и проф. Христов по физика). На това заседание председателят на ВМС д-р М. Русев произнася дълга реч относно големите медицински загуби през войните вкл сред лекарите, малкия брой лекари за населението в сравнение със съседни страни, скъпите стипендии в чужбина и пр. аргументи относно острата нужда от българско висше медицинско училище. Той изразява надеждата си, че медицински факултет ще се открие още същата година, а физико-математическия факултет на университета ще осигури преподаването в първата година от обучението. Изказват се мнения факултетът да се открие по-късно след по-добра предварителна подготовка (Физико-математическият факултет не разполагал с допълнителни зали, а преподавателите му били претоварени със занятия и се нуждаели от 5-6 подготвителни години за

новото обучение), а проф. И. Георгов предлага създаването на висше медицинско училище отделно от университета, което по-късно да се присъедини към него като възприеме наредбите му. Председателят на Българския лекарски съюз д-р Б. Берон също застъпва гледището за откриване на факултета по-късно и при по-добри обстоятелства (д-р М. Русев го подозира в намерението факултетът да се открие когато неговата - демократическата – партия дойде на власт). В крайна сметка надделява мнението медицинският факултет да се открие при университета, за да се използва опита от 25-годишното съществуване на неговите естественонаучни катедри. Дискутира се и относно 6-годишен срок на обучение, дипломиране на завършилите като доктори по медицина, учебна такса за всяко полугодие, такса за посещаването на лабораторни занятия и относно необходимостта от избиране на седемчленна комисия (петима лекари по предложение на ВМС и двама професори по предложение на Академичния съвет на университета), която да изпълнява функциите на временен Факултетен съвет и да избира новите професори в Медицинския факултет (ЦДА, ф. 372-К, оп. 1, а.е. 53, 54). Д-р М. Русев уведомява министър-председателя и министъра на вътрешните работи и народното здраве за последните решения и получава уверенията им за пълно съдействие. На заседанието на ВМС от 24 септември 1917 г. се възлага на д-р Ст. Киркович да изготви проект за новия факултет след като проучи нуждите на университетските професори и след като се запознае с организацията на медицинските факултети в Австрия и Германия. На заседанието на ВМС от 9 октомври 1917 г. д-р Киркович докладва, че професорите Шишков, Петков, Райков и Христов се отменили от съгласието си да преподават същата година и отказали да съобщят нуждите си за проекта му. По предложение на д-р М. Русев ВМС решава д-р Киркович да се запознае специално с работата на катедрите по химия, физика и биология в чужбина, в законопроекта за новия факултет да се внесе поправка, предвиждаща откриване на нови такива катедри с цел избягване на зависимостта от Физико-математическия факултет на университета и от „капризите” на неговите професори и добавка, че факултетът се открива още същата година (само д-р Б. Берон гласува против тези предложения). На 6 ноември ВМС приема своите поправки към Законопроекта за отваряне на новия факултет. На заседанието на ВМС от 14 ноември д-р М. Русев съобщава за нова негова среща с ректора на Софийския университет и с професорите от Физико-математическия факултет, на която те потвърдили отказа си пред д-р Киркович да осигурят преподаването. На същото заседание той съобщава за дебатите в Народното събрание, при които само депутатите от Демократическата и част от тези от Земеделската партия не са съгласни Медицинският факултет да се открие още тази година (ЦДА, ф. 372-К, оп.1, а.е. 54). На 24 ноември 1917 г. председателстващият ВМС д-р М. Русев предлага всички членове на съвета да присъстват на следващото заседание за да изберат членовете на „факултетската комисия” измежду всички лекари от царството (за целта се раздава техният пълен списък). Когато на 28 ноември членът на ВМС и председател на Българския лекарски съюз д-р Б. Берон отсъства без уважителна причина, д-р М. Русев настоява това да се впише в протокола, за да се види „доколко той е имал присърце по-скорошното откриване на Медицинския факултет и доколко той като представител на лекарското съсловие във ВМС е заинтересуван за делото, което най-много засяга лекарите в България и което осигурява медицинска помощ за нашето отечество” (ЦДА, ф. 372-К, а.е. 54). На 29 ноември от заседанието отсъстват Б. Берон и Г. Золотович и изборът на комисията се отлага отново. След като председателят д-р М. Русев съобщава за публикуването на закона в Държавен вестник от същия ден, се пристъпва към изслушването на доклади от д-р Хр. Тангилов и д-р П. Стоянов за устройството на Букурещкия медицински факултет и от д-р Ст. Киркович за медицинските факултети в Берлин, Хале, Йена, Мюнхен, Прага, Виена, Будапеща и Пресбург. За 45 дни последният събира информация за помещенията, оборудването, персонала и програмите за обучение по биология, химия, физиология, анатомия и хистология, патологична анатомия и фармакология, хирургия и вътрешни болести; тамошните професори акцентирали върху желаното, а не само върху постигнатото, върху практическата насоченост на обучението и привличането на лекари от практиката за клиничните катедри; проф. Хлава от Пражкия чешки медицински факултет дава свои писмени бележки по създаването на Софийския факултет и изпраща любезно и насърчително писмо до ВМС. На същото и на следващото заседание от 30 ноември се обсъжда и проекта на д-р Киркович за устройството на

факултета в 40 пункта: учебна програма, проекто-бюджет за 1918 г., строителство, кадри, работно време, заплати, обзавеждане, отопление, осветление и пр.; за предклинична база се иска Първа мъжка гимназия, а за клинична – отделенията на Александровската болница и Майчин дом; обсъжда се нуждата от създаване на 12 „института” по патология, хистология, физиология, обща патология и патологична анатомия, патофизиология и експериментална медицина, бактериология и серология, фармакология и терапевтика, съдебна медицина, хигиена и социална медицина и 12 клиници по вътрешна медицина – две, хирургия – 2, ортопедия и механотерапия, акушерство и гинекология, детски, кожно-венерически, очни, ушно-носно-гърлени, нервни болести и психиатрия, заразни болести.

Учебна програма на Медицинския факултет, приета от Върховния медицински съвет на 30 ноември 1917 г. (ЦДА, ф.372-К, оп. 1, а.е. 54)

Година	Предмет	Часове (седмично)
I	Анатомия	9
	Медицинска ботаника	3
	Мед. зоология и сравн. анатомия	3
	Медицинска физика	4
	Практ. занятия по анатомия	цяла седмица
	Практ. занятия по ботаника	2
	Практ. занятия по зоология	2
	Практ. занятия по физика	4
II	Анатомия	9
	Хистология	3
	Физиология	5
	Медицинска химия	5
	Практ. занятия по анатомия	цяла седмица
	Практ. занятия по хистология	3
	Практ. занятия по физиология	4
	Практ. занятия по химия	4
III	Болничен стаж	12
	Вътрешна патология и пропедевтика	5
	Хирургическа патология и опер. мед.	5
	Обща патология и патол. анатомия	5
	Бактериология	3
	Практ. занятия по патол. анатомия	4
	Практ. занятия по бактериология	4
	Операции на труп	4
IV	Болничен стаж	12
	Вътрешна клиника	5
	Хирургическа клиника	5
	Патол., физиол. и експ. медицина	5
	Фармакология и терапевтика	5
	Практ. занятия по патол. физиология	4
	Практ. занятия по фармакология	4

Година	Предмет	Часове (седмично)
V	Болничен стаж	12
	Вътрешна клиника	5
	Хирургическа клиника	5
	Очни болести	7 1/2
	Нервни и душевни болести	5
	Хигиена	5
	Практ. занятия. по хиг., вкл. ваксинации	3
VI	Болничен стаж	12
	Кожни болести	5
	Гинекология и акушерство	7 1/2
	Съдебна медицина	5
	Ортопедия	4
	Ушно-носно-гърлени болести	4
	Военна хигиена и администрация	3